Lärarens sida: Bas, text 10, Vikingarnas spår

Faktatextsamtal i grupp · åk 4–9

Vikingarna skrev inga böcker, och det mesta de ristade i trä har ruttnat. Forskarna läser därför spåren i marken, det som skrevs och nya mätningar. En del vet vi, och annat tror forskarna. Texten har ett problem och en lösning, och modellen är Problem och lösning, blad 1. I vecka 5 har två elever i taget jobbkorten från avsnitt 2, och de två som har dem i avsnitt 4 leder hela avsnittet.

Läspasset: de fyra avsnitten	
Textens fråga	Hur kan vi veta något om vikingarna när de inte skrev några böcker, och hur säkert är det vi vet?
Ord före läsningen	källa (spår från förr, ingen vattenkälla) · spår (det som finns kvar, inga fotspår) · troligen (forskarna tror, men vet inte säkert)
1 Inga böcker	Red ut: *”någon sådan bok”*: där en viking berättar · källa: förklaras i texten Lyssna efter: inga böcker · hur de levde Lockar: källan där vatten kommer upp. *”Vilken bok finns inte?”*
2 Trä ruttnar	Red ut: *”vad vikingarna skrev på”*: trä och sten · *”till minne av vem”*: den döde Lyssna efter: runor i trä · har ruttnat · korta texter på sten Lockar: Jarlabankes stenar om sig själv. *”Varför finns så lite av vikingarnas skrift kvar?”* Sambandet: *”Problemet beror på”*: varför det inte finns någon sådan bok Bilden: Pinnen som har ruttnat och runstenen som står kvar
3 Forskarna läser spåren	Red ut: arkeolog, i marginalen · *”En annan sorts”*: ett andra slags spår Lyssna efter: spår i marken · det som skrevs · nya sätt att mäta Lockar: DNA från 442 människor. *”Vilka tre sorters spår läser forskarna?”* Sambandet: *”En lösning är”*: svaret på att skriften saknas Bilden: Siffran 3 vid graven, skatten och nedre raden i Vikingatiden och forskningen
4 Vad vi vet och tror	Red ut: *”for sällan eller aldrig i väg”*: stannade oftast hemma · *”troligen eller kanske”*: inte säkert Lyssna efter: de flesta var bönder · en del tror forskarna · troligen Lockar: krigare som slogs hela tiden. *”När skriver forskarna troligen?”* Sambandet: *”har lett till”*: det som spåren har gett Bilden: Vikingatiden och forskningen, med vikingatiden till vänster och ny kunskap till höger
Om någon frågar	Finns det inga sagor? Jo, men de skrevs ner på Island, tidigast på 1200-talet. Hur många gravar på Birka är utgrävda? Omkring 1 100. Visste ingen förut att det var en kvinna? En benanalys på 1970-talet sa det, men ingen visste säkert att benen hörde till graven. Vem skrev brevet om Lindisfarne? Alcuin, som bodde långt därifrån.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Modellpasset: Problem och lösning för Vikingarnas spår	
Fördjupningen	Red ut: Birka: en handelsplats, i Siffran · *”Det vet vi nu”*: DNA är säkert Lyssna efter: vapen i graven · DNA: en kvinna · krigare är osäkert Lockar: två hästar och spelpjäser. *”Vad vet vi om graven, och vad tror forskarna?”* Sambandet: *”både det vi vet och det forskarna tror”*: resultatet i avsnitt 4
Modellen	Lägg först fram gruppens kedja från vecka 4 och fråga: *”Var skriver vi det någon gör åt problemet?”* Den visar vad som leder till vad, men inte vad någon gör åt problemet. Ta sedan fram Problem och lösning, blad 1. Gruppen lägger fördjupningens post-it-lapp på En lapp till, kallar platsen Graven Bj 581 och drar ett streck till resultatet. Graven är ett exempel på resultatet: att det var en kvinna vet vi, men om hon var krigare är en tolkning.
Orden	problemet är (inga böcker) · beror på (trä ruttnar) · en lösning är (spåren) · har lett till (vet och tror)
Svaret	Lyssna efter: inga böcker, runorna i trä har ruttnat · spår i marken, texter och mätningar · en del vet vi, en del tror forskarna Så kan det låta: *”Vikingarna skrev inga böcker, och runorna i trä har ruttnat. Forskarna läser spåren: fynd, runstenar och DNA. En del vet vi, som att de flesta var bönder, och en del tror forskarna.”*
Rutan	Visste du att: intressant, för svaret håller utan hornen, men rutan visar hur en myt blev till.
Samtala	Var skriver författaren *”vi vet”*, och var *”forskarna tror”*? Varför handlar fördjupningen om graven Bj 581? Ett svar: graven visar båda, för DNA är säkert, men att hon var krigare är en tolkning.

© Niclas Fohlin. Ur Faktatextsamtal i grupp, https://niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

VIKINGARNA · TEXT 5 AV 5

Vikingarnas spår

Du har läst om ett skepp, en runsten, två vägar och en skatt. Ingen av dagens forskare var där. Hur kan vi veta något om vikingarna när de inte skrev några böcker, och hur säkert är det vi vet?

SIFFRAN

Över 3 000

gravar är kända på Birka, en handelsplats på vikingatiden. En av dem kallas Bj 581.

1 Inga böcker

Tänk dig att du vill veta hur vikingarna levde. Du letar efter en bok där en viking berättar om sitt liv. Problemet är att det inte finns någon sådan bok. Vikingarna skrev inga böcker om hur de levde.

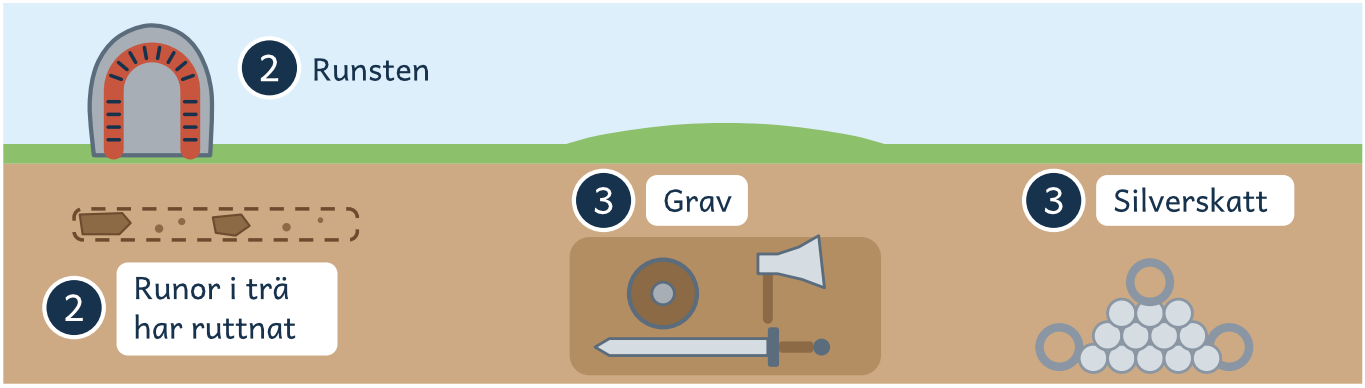
Forskarna måste leta efter andra källor. En källa är här ett spår från förr, som berättar något. Du känner kanske igen ordet från vatten. Då är en källa ett ställe där vatten kommer upp ur marken. Ur en källa om förr kommer kunskap.

2 Trä ruttnar

Problemet beror på vad vikingarna skrev på. De ristade runor, oftast i trä, och träet har ruttnat. Texterna försvann med det.

Många runstenar står kvar, eftersom sten inte ruttnar. Omkring 2 500 har hittats i dagens Sverige. Men texterna på dem är oftast korta. De säger vem som lät resa stenen och till minne av vem. Jarlabanke lät till och med resa stenar till minne av sig själv, medan han levde.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Spåren i marken. Runstenen, graven och skatten finns kvar. Pinnen av trä med runor har ruttnat bort. Siffrorna är avsnittens nummer.

3 Forskarna läser spåren

En lösning är att läsa spåren efter vikingarna. En sorts spår finns i marken. Där letar en **arkeolog** efter det som finns kvar. Spillingsskatten berättar om handeln österut.

En annan sorts spår är det som skrevs. Runstenarna berättar om döda och om resor. Andra folk skrev också om vikingarna. Efter anfallet på Lindisfarne år 793, för mer än 1 200 år sedan, skrev en man ett brev om det.

En tredje sorts spår får forskarna genom att mäta på nya sätt. Årsringarna i skeppets trä visar var Skuldelev 2 byggdes. DNA från 442 människor visar vart vikingarna reste.

FAKTA

Spåren och vad de berättar

Runsten
vem som dog, och ibland vart hen hade rest

Grav
vad den döde fick med sig i graven

Fynd i marken
vad människor ägde, som silvret i Spillingsskatten

Andras texter
vad andra folk berättade, som om anfallet på Lindisfarne

DNA
om den döde var man eller kvinna, och var släkten kom ifrån

ORD I TEXTEN

arkeolog
forskare som gräver fram spår från förr

4 Vad vi vet och tror

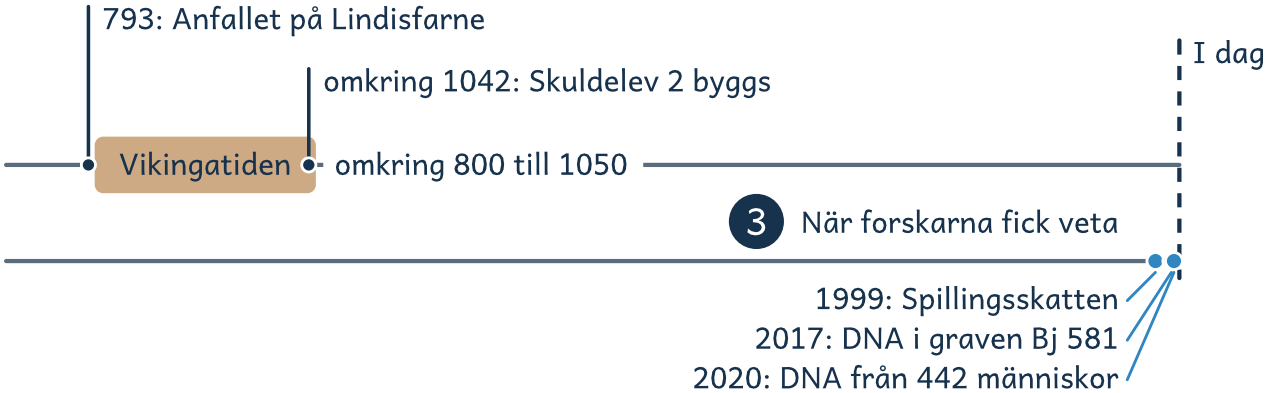
Spåren har lett till att vi vet mycket om vikingarna, men inte allt. En del vet vi, och en del tror forskarna.

Många tänker sig att alla vikingar var krigare som slogs hela tiden. Men spåren visar att de flesta människor på vikingatiden var bönder. De arbetade på sina gårdar och

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

for sällan eller aldrig i väg. Bara en del av dem for ut i viking.

Annat vet ingen säkert, till exempel varför Spillingsskatten blev kvar i jorden. När spåren inte räcker, skriver forskarna ord som troligen eller kanske. Då vet läsaren att forskarna tror, men inte vet säkert.

■ Vikingatiden och forskningen. Den övre raden är vikingatiden, omkring 800 till 1050. Den nedre visar när forskarna fick veta något nytt.

FÖRDJUPNING

Vem låg i graven Bj 581?

Graven Bj 581 på Birka visar både det vi vet och det forskarna tror. I graven låg en människa med svärd, yxa, spjut, pilar och två sköldar. Där låg också två hästar och pjäser till ett brädspel. Länge trodde forskarna att det var en manlig krigare.

Med DNA från skelettet visade forskare år 2017 att det var en kvinna. Det vet vi nu.

Forskarna som undersökte graven frågade sig om vapnen betydde att hon var krigare. De har prövat andra svar, men tror att hon var det. Saken har diskuterats mycket.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Visste du att ...

0 hjälmar med horn från vikingatiden har hittats. Hornen kom till på 1800-talet, bland annat i dräkter till en opera. Var har du sett en viking med horn?

Läs mer

→ SO-rummet har en text för mellanstadiet om källorna och spåren efter vikingatiden. so-rummet.se

→ Historiska museet berättar om Birkaflickan och andra barn på vikingatiden. historiska.se

→ UR förklarar vikingatiden i en film på elva minuter, på teckenspråk med svensk text. urplay.se

Problem och lösning 1

Vad är problemet, och hur löses det?

Text: Vikingarnas spår

problemet är

Problemet

Vad är fel eller svårt?

Inga böcker

Det finns ingen bok där vikingarna berättar om sitt liv.

beror på

Orsaken

Vad beror det på?

Trä ruttnar

Träet med runorna har ruttnat, och stenarna säger lite.

en lösning är

Lösningen

Vad gör man åt det?

Spåren

Forskarna läser fynd i marken, gamla texter och DNA.

har lett till

Resultatet

Hur gick det?

Vet och tror

Vi vet att de flesta var bönder. Annat tror forskarna.

Graven Bj 581

DNA visar en kvinna. Om hon var krigare diskuteras.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp